

Lekce z finanční krize

Poučení spotřebitelů na finančním trhu

Michal Skořepa
prezident

Česká společnost ekonomická

Příčiny světové finanční krize

- Nevhodná motivace
 - hypoteční makléři, manažeři bank, ratingové agentury
- Nevhodná regulace a dohled
 - počet orgánů a jejich vzájemná komunikace, využití ratingů, absence makropohledu
- Nevhodné politické vlivy
 - nucené úvěry, fixní kurz RMB/USD
- Nedostatečné vzdělání a informovanost
 - spotřebitel: USA ... hypotéky
vých. E ... cizoměnové (CM) úvěry

Dvě vysvětlení hypoteční horečky v USA

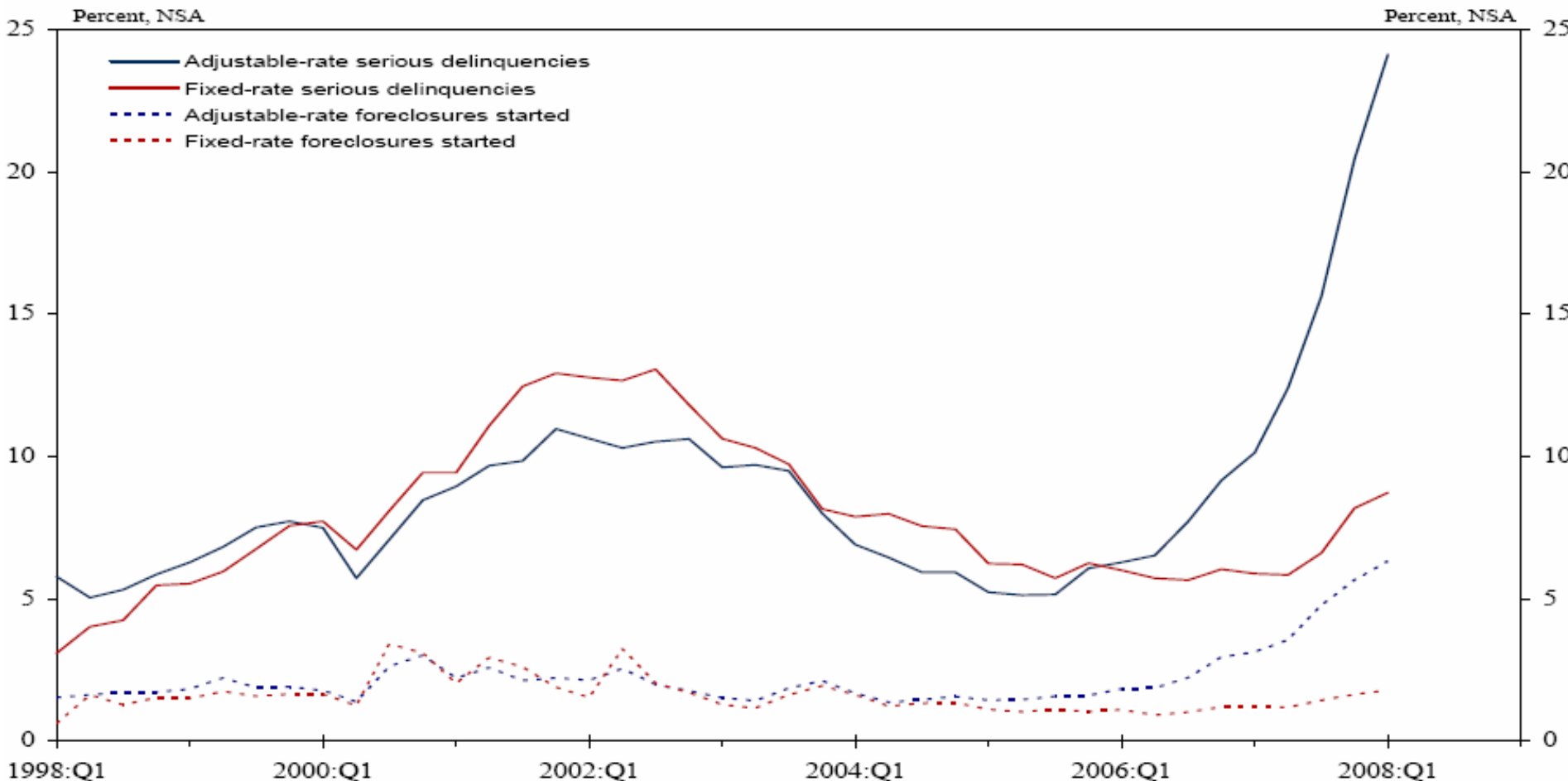
(1) spotřební

= budu schopen hypotéku splatit

ALE krátké fixace \Rightarrow budoucí splátky jsou nejisté
zaváděcí=sváděcí sazby, balónové hypotéky
negativní amortizace (nesplácí se ani úroky)

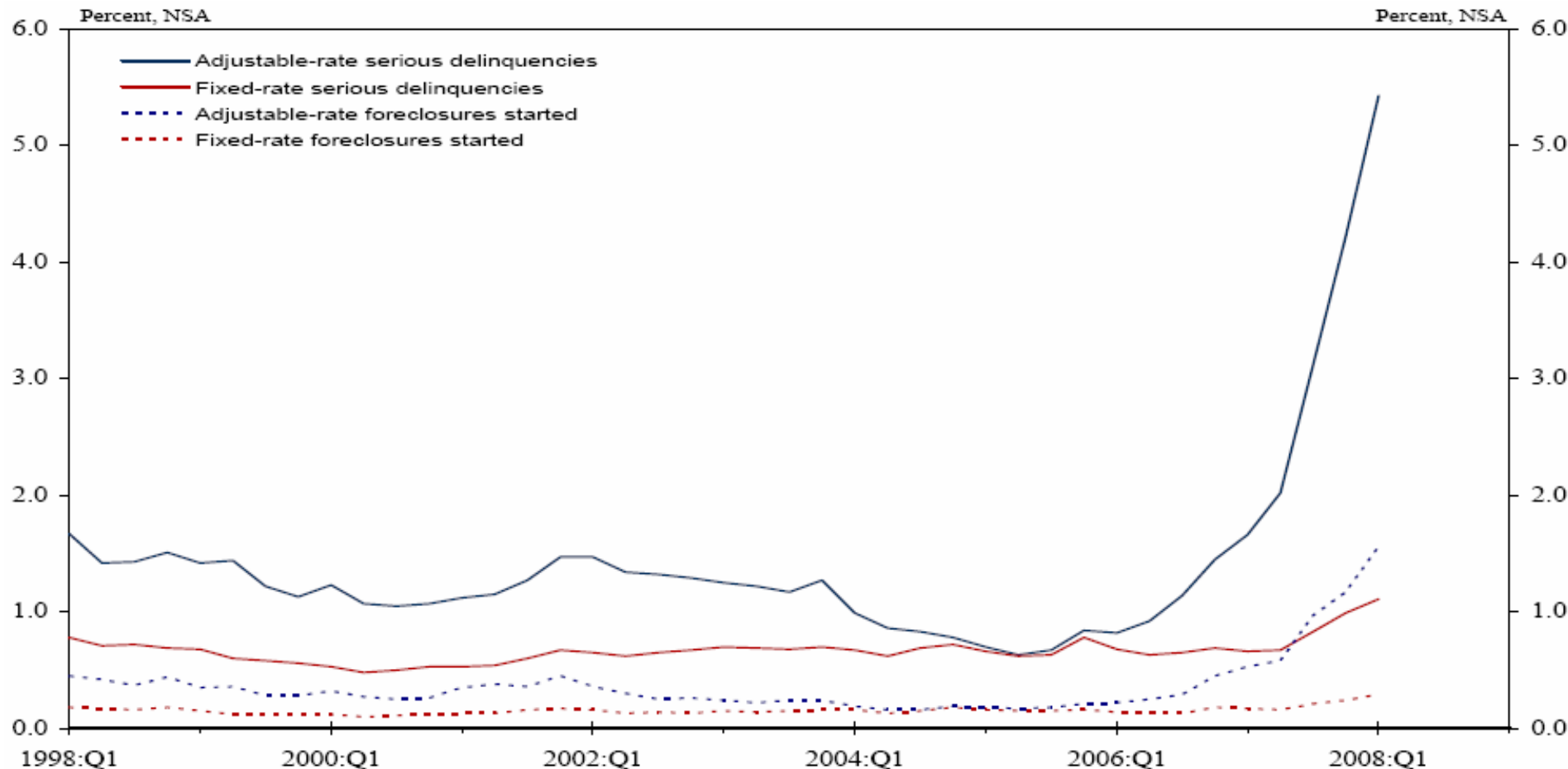
Hypotéky v selhání (3M po splatnosti a horší): subprime

(Frame, Lehnert & Prescott, 2008)

Hypotéky v selhání (3M po splatnosti a horší): prime

(Frame, Lehnert & Prescott, 2008)

Dvě vysvětlení hypoteční horečky v USA

(2) investiční

= ceny domů dál porostou \Rightarrow prodám dům s výdělkem

ALE ceny domů přestaly růst

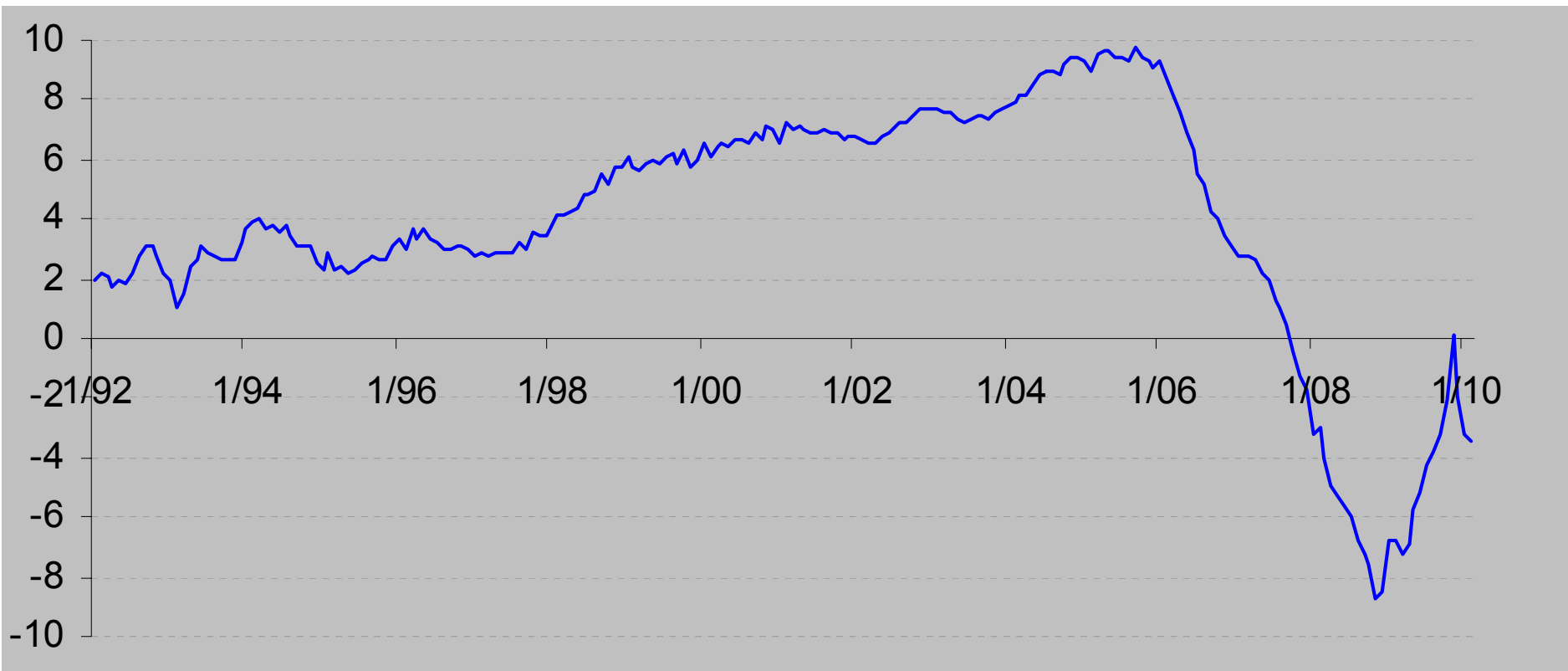
plán B (?): ceny domů klesnou \Rightarrow pošlu věřiteli "jingle mail" (non-recourse režim, FRB Richmond WP 10/2009)

ALE důsledky: stigma, pocit podvodu

dlouholeté poškození kreditní historie

Ceny domů v USA

(Federal Housing Finance Agency House Price Index, , s.a., mizr. růst)

Cizoměnové úvěry ve východní Evropě

CM úvěry jsou ve východní Evropě oblíbené

ALE depreciace kurzu řadu domácností "potopila"

- Pellényi & Bilek (2009):

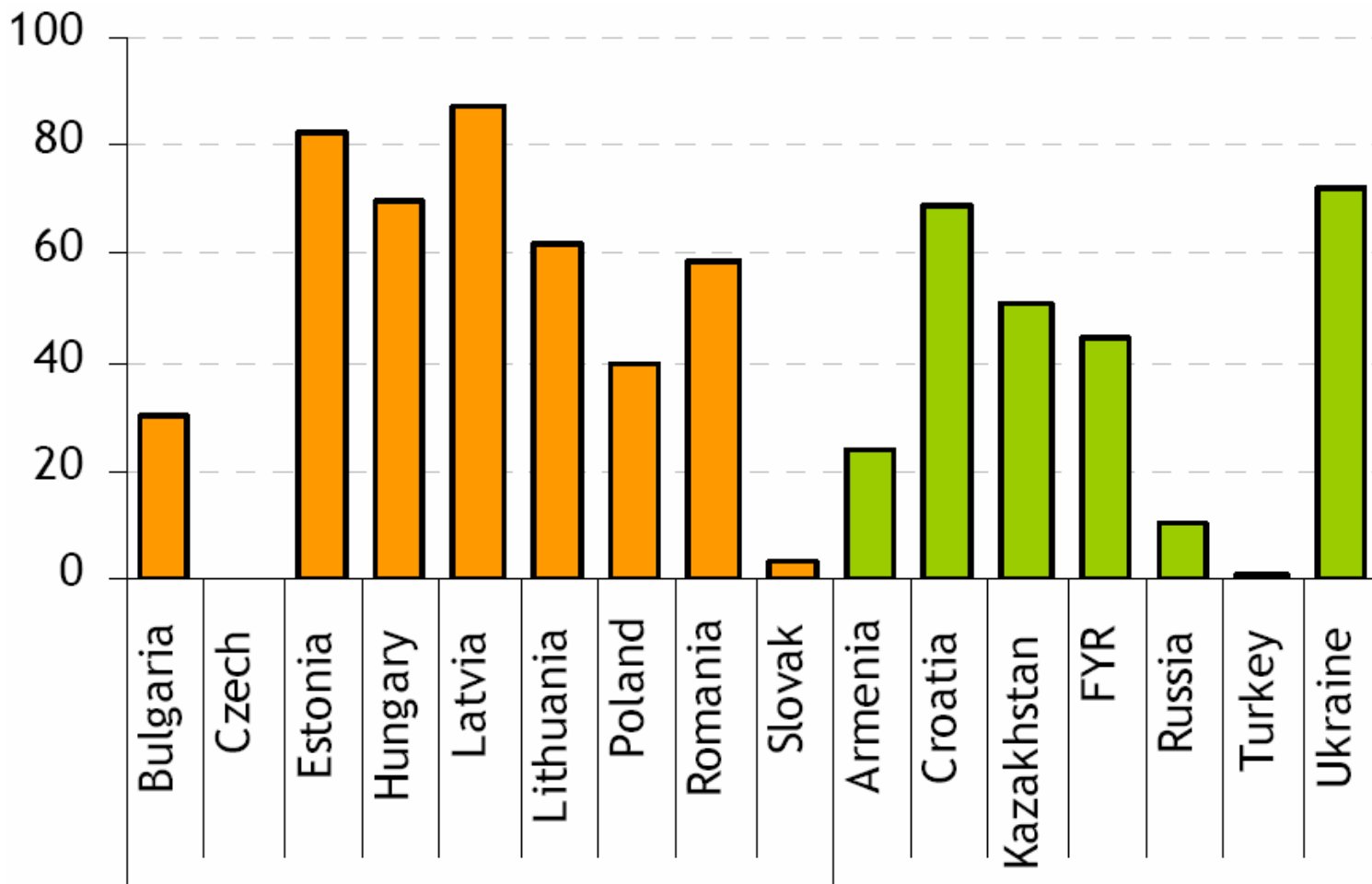
oslabení HUF v období 2h08-1h09

více než 10 % domácností s CM úvěrem zažilo pokles disponibilního příjmu pod životní minimum

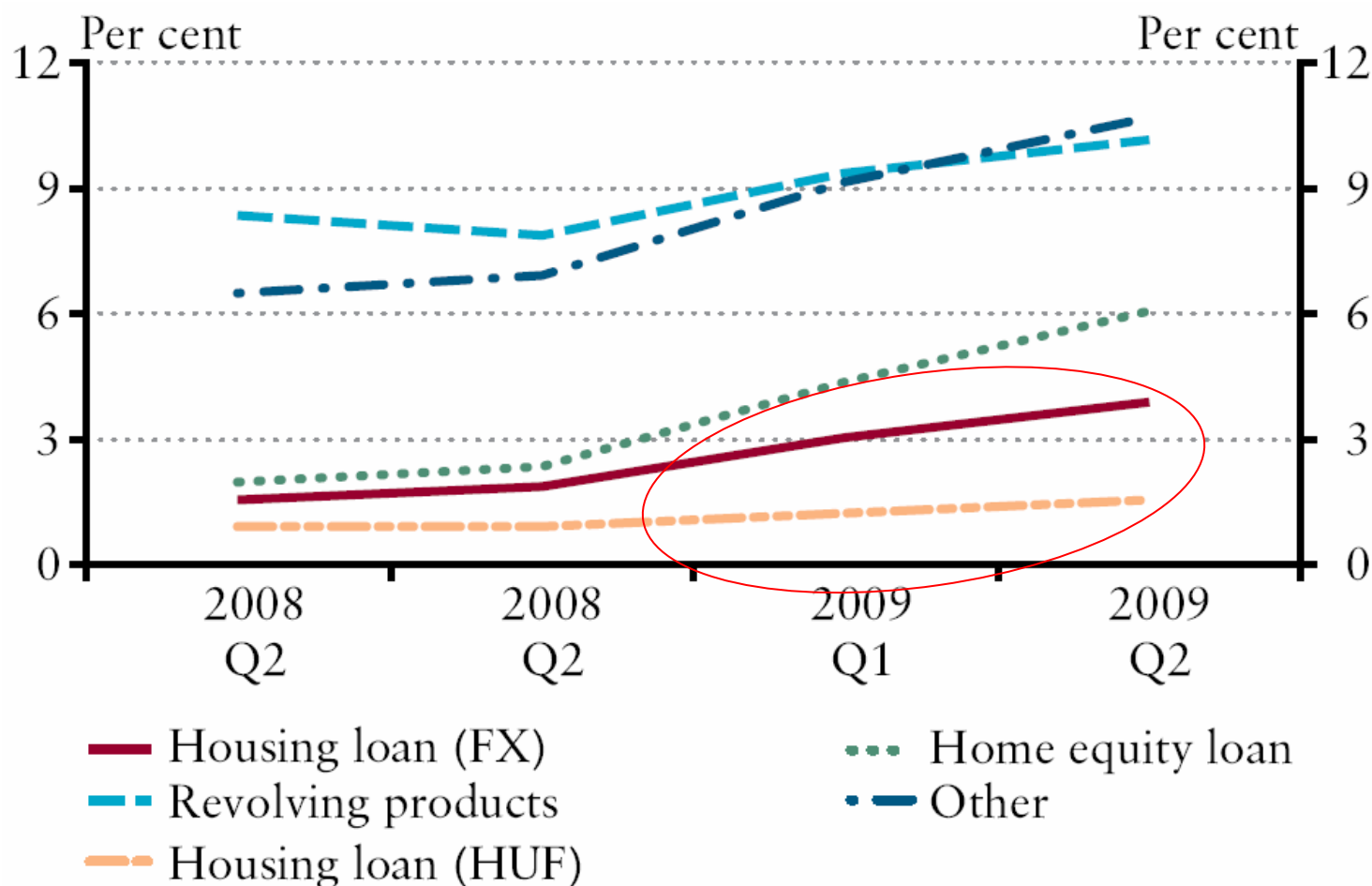
Cizoměnové úvěry ve východní Evropě

CM úvěry domácnostem / všechny úvěry domácnostem, 2008; zdroj: World Bank

Cizoměnové úvěry ve východní Evropě

podíl úvěrů v selhání (3M po splatnosti a horší); zdroj: MNB RFS Update, Nov 2009

Poučení spotřebitelů

- "Investuj jen to, co ti nebude příliš chybět."
= "Před první investicí naspoř dostatečnou rezervu."
- "Investuj jen do toho, čemu rámcově rozumíš."
(Umíš předpovídat vývoj cen nemovitostí? Je jisté, že domácí měna neprojde výrazným oslabením?)
- "Vezmi v úvahu všechny charakteristiky úvěru."
(Jak se změní splátky v dalších letech? Jaká splátka pokryje aspoň úroky?)
- "Posud' pravděpodobný vývoj důležitých veličin."
(Je pravděpodobné, že úrokové sazby zůstanou dlouhodobě tak nízké?)
- "Měj pojistku pro případ změn."
(Máš v měně svého úvěru i příjmy? Máš rezervu, ze které můžeš splátky hradit?)

Poučení spotřebitelů v ČR

- Krize dopadla spíše jen nepřímo
 - Potíže s hypotékami jsou minimální
 - Domácnosti si úvěry v CM prakticky neberou
- Jiné problémy
 - předlužení
 - kreditní karty
 - nebankovní zdroje pasiv (půjčky, zastavárny, ...)
 - dravé úvěrování (predatory lending)

Příklad

- pátek, máte neformální oblečení
- za 30 min máte zcela zásadní pracovní schůzku
- cena za kompletní oblečení v nejbližším obchodě: 15 000 Kč
- v hotovosti máte pár korun
- limit všech Vašich karet je vyčerpán
- zastavárna: na 8 dní, pak vrátíte 15 750 Kč

Možná řešení

(1) Vzdělávat spotřebitele?

(2) Regulovat komunikaci poskytovatelů
finančních produktů a služeb?

(MiFID)

(3) Regulovat nabídku poskytovatelů?

(povinné produkty, zakázané produkty, max. RPSN, ...)

Příklad

- pátek, máte neformální oblečení
- za 30 min máte zcela zásadní pracovní schůzku
- cena za kompletní oblečení v nejbližším obchodě: 15 000 Kč
- v hotovosti máte pár korun
- limit všech Vašich karet je vyčerpán
- zastavárna: na 8 dní, pak vrátíte 15 750 Kč
⇒ **RPSN cca 826 %**

Vzdělávat spotřebitele

(a) byly schváleny standardy FG

(www.msmt.cz, www.mfcr.cz)

- sestavila PSFV (MŠMT, MF, ČNB, ČSE, asociace, ...)
- vyšly 2007 (!)
- do značné míry už v "osnovách" (RVP)
- postupně i ve skutečné výuce (ŠVP)
- v pondělí vláda schválila Národní strategii finančního vzdělávání (školy + dospělí)

Vzdělávat spotřebitele

(b) ČNB pořádá semináře FG pro učitele
(www.cnb.cz/financnigramotnost)

- spolupráce s Nár. institutem dalšího vzdělávání a MU Brno
- proběhlo už 40 seminářů, zájem škol trvá
- základem je učebnice
"Finanční a ekonomická gramotnost"

Vzdělávat spotřebitele

(c) další organizace
např. ČSE

(www.cse.cz)

- sekce pro učitele SŠ v rámci bienální konference ČSE
- Apple Cup (bezplatný software simulující fungování trhu, zdarma ke stažení na www.cse.cz)

The screenshot shows the 'APPLE CUP' website interface. The top navigation bar includes 'APPLE CUP', 'VÝSLEDKY', 'O PROJEKTU', 'PRAVIDLA HRÝ', and 'ODHLÁSIT'. The main content area features a profile for 'Jitka Nováková Pěstitel' with 'kolo č: 3'. Below the profile, there are sections for 'Změna na straně nabídky', 'Změna na straně poptávky', 'Tvůj limit', and 'Z toho jsi ještě neprodal:'. The 'Z toho jsi ještě neprodal' section shows '18 kg' and 'Prodej jablek: 0 kg'. The 'Tvоя nabídková cena' is '12 Kč/kg' and 'Náklady na vypěstování' is '9 Kč za kg'. A 'Zobrazit novinky' button is at the bottom right of the profile.

On the right side, there is a cartoon illustration of a tree with money falling from it, and a person watering it. Below the illustration is the title 'POŘADÍ PO 3 KOLECH' and a table with the following data:

pořadí	jméno	kolís	zisk
1.	Pěstitel	670 Kč
2.	Pěstitel	468 Kč
3.	Obchodník	467 Kč
4.	Obchodník	448 Kč
5.	Obchodník	442 Kč
6.	Obchodník	438 Kč
7.	Jitka Nováková	Pěstitel	430 Kč
8.-9.	Obchodník	412 Kč
9.-11.	Pěstitel	312 Kč
10.	Pěstitel	400 Kč
11.	Pěstitel	357 Kč
12.	Pěstitel	337 Kč
13.	Pěstitel	337 Kč
14.	Obchodník	337 Kč
15.	Obchodník	337 Kč
16.	Obchodník	337 Kč
17.	Obchodník	337 Kč
18.	Pěstitel	337 Kč
19.	Obchodník	337 Kč
20.-21.	Pěstitel	337 Kč
20.-21.	Pěstitel	337 Kč
22.	Pěstitel	337 Kč
23.	Pěstitel	337 Kč
24.	Pěstitel	337 Kč

Další možnosti

- (1) Vzdělávat spotřebitele?
- (2) Regulovat komunikaci poskytovatelů finančních produktů a služeb?
- (3) Regulovat nabídku poskytovatelů?

⇒ ČSE připravuje konferenci
"Spotřebitel na finančním trhu"
(cca září, viz www.cse.cz)